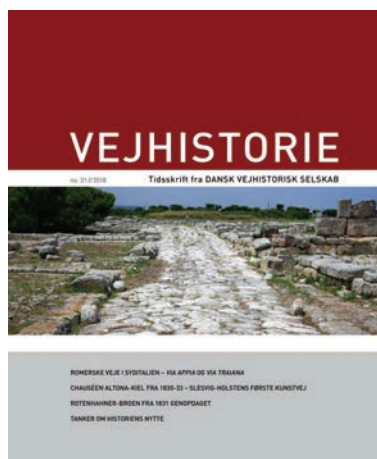

VEJ

DANSK VEJHISTORISK SELSKAB

Artiklen er fra tidsskriftet Vejhistorie - Danmarks specialtidsskrift for alt, hvad der rører sig omkring veje og vejtransport.

*Geels Bakke ved København 1851
malet af Andreas Juuel og fotografi
fra 2020.*

Tidsskriftet udgives af Dansk Vejhistorisk Selskab to gange om året, hvor det sendes til selskabets medlemmer.

Vi har også en fyldig hjemmeside med informationer om trafik på veje. Her er også mulighed for at tegne et gratis abonnement på den månedlige nyhedsmail med nyt fra området.

Man kan også blive medlem af selskabet, hvor man kan møde andre med samme interesse ved vores møder, ekskursioner til spændende steder og rejser til udlandet med veje og trafik som udgangspunkt.

BEVARING AF STENKISTER

Eksempel på en kommune og museums indsats

Mads Findal Andreassen, museumsinspektør for nyere tid ved Museum Vestsjælland. Historiker. Lokal koordinator for Kalundborg Museum.

I forbindelse med projekteringen af ny cykelsti langs landevejen mellem Landsgrav (vest for Slagelse) og Vemmeløv blev Museum Vestsjælland i 2017 anmodet om at udtale sig i forhold til arkæologiske og nyere tids interesser. Museet er opmærksomt på, at også ikke-registrerede fortidsminder skal beskyttes og kan være fredede, selvom de ikke fremgår af Slots og Kulturstyrelsens hjemmeside Fund & Fortidsminder, herunder eksisterende stenkister under vejen, og efter aftale med Slots- og Kulturstyrelsen og Slagelse Kommune iværksatte museet en kulturhistorisk registrering af landevejens fire stenkister, for her igennem af kunne vurdere deres eventuelle bevaringsmæssige fremtid ved anlæggelse af den nye cykelsti.

De fire stenkister ligger på afsluttende del af den i 1785/86 færdiggjorte "Hovedlandevej" mellem København og Korsør. Hovedlandevejen var udtryk for den ypperligste vejingeniørkunst, som Danmark (og Europa!) kunne præstere i 1700-tallets afslutning. Generalvejs-

kommissionen oprettet i 1778 gav en række retningslinjer for, hvorledes de nye "landeveje" skulle anlægges, indrettes og vedligeholdes. Landevejene skulle have en bredde af 20 alen (12,6 meter), og broer skulle opføres i sten og være 12 alen brede. Slagelse-Korsør-landevejen er derfor bygget 20 alen bred, dog ved Vårby Bro kun 12 alen bred.

Anlægsarbejdet

Det tunge fysiske arbejde med anlæggelsen blev udført af lokale bønder. Der skulle tages hensyn til så- og høsttid, og der blev ind imellem suppleret med soldater. Men trods denne "hensyntagen" var det en enorm ekstra arbejdsbyrde, som blev lagt på egnens bønder, som visse steder måtte gøre 20 rejser om året på op over 20 km med sten, som de forinden havde samlet sammen på markerne. Og netop anlægsarbejdet foregik jo bedst i de i forvejen gode og travle landbrugsmåneder.

Nogen steder måtte bønderne arbejde tre dage om ugen med heste, vogne og karle fra tidligt forår til hen i oktober. I forbindelse med Slagelse-Korsør-Landevejens anlæggelse gravede man ved Vårby en 16 alen (10 m) høj banke af ler og sten igennem for at undgå at få en krumning på vejen, og et andet sted på strækningen (ved Vårby Bro?) foretog man en opfyldning af en kløft på 18 alen (11,3 m). Bønderne, som havde langt til deres anviste vej-afsnit, måtte sammen med deres heste overnatte under åben

himmel de dage, hvor de var tilsagt vejarbejde.

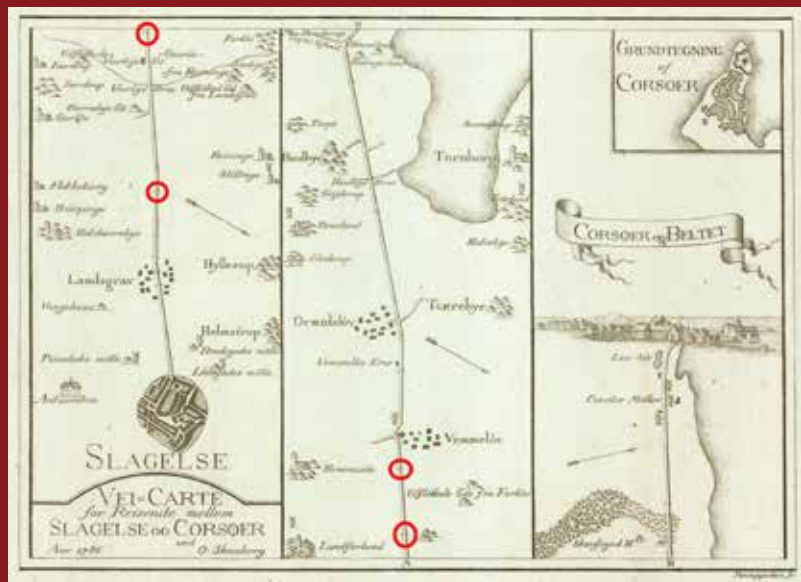
Værst var broarbejdet, og på Korsørvejen (dvs. strækningen fra Roskilde over Ringsted, Sorø, Slagelse til Korsør, den længste af alle de nye landeveje) skulle der bygges hele 12 stenbroer (her iblandt Vårby Bro). Hertil kom stenkisterne, som skulle lede vandet fra bække og små vandløb under vejen i særlige stensatte kanaler. De nævnte stenkister er blot fire ud af i alt 102 stenkister på hele Korsørvejen, 14 alene på strækningen Slagelse-Korsør.

Til byggeriet af stenkisterne og stenbroerne skulle der bruges enorme mængder kampesten, grus og sand mm. Alene til broen over Vårby Å regnede man sig frem til, at der skulle bruges 1500 tønder kalk, 5000 tønder sand, 1300 læs sten foruden 720 vogne til transport af ler. Sammenholdt med stavnsbåndets ophævelse, udflytningen af landsbyer og stendige- og vejbyggerier er det intet under, at Danmark i perioden frem mod 1850 mistede 9-tiendedel af landets fortidsminder i form af stendysser og jættestuer.

Som kronen på værket blev der opstillet monumentale milepæle med kongeligt monogram og kongekrone langs hovedlandevejene, og på denne strækning er ved Vårby Bro opstillet en kegleformet 12 1/2-milepæl i granit, placeret på en marmorsokkel.

De fire stenkister under Slagelse-Korsør-landevejen er opbygget af fint

"Vei-Carte for Reisende mellem Slagelse og Corsøer, Aar 1785 ved O. Steenberg" (Kgl. Bibliotek). Anlæggelsen af de fornemme chausseer inspirerede til udgivelse af Danmarks første fold-ud-vejkort for rejsende. Her er indtegnet alt det, som kan ses fra den nye landevej, herunder stenkisterne under vejen. Det ser ud til, at der har været i alt 14 stenkister på strækningen. De her behandlede stenkister er markeret med røde cirkler. O. Steenbergs kort er det eneste kort, hvorpå stenkisterne er angivet. De er ikke afsat på matrikelkort, 4cm-kort, Generalstabskort eller andre senere publicerede kort.

Den fredede Vårby Bro fra 1785. Foto Museum Vestsjælland.

Stenkiste Slagelse Landevej 139/141 set fra sydøst. Man ser de fint tilhuggede stenkvadre yderst, og groft tilhuggede indvendig. Foto Museum Vestsjælland.

tilhugne kampesten. Stenkisterne er dermed væsentlig flottere end flertallet af de 10-tusindvis af stenkister, som efter Englandskrigene og statsbankerøt-

ten 1813 blev bygget landet over under landeveje, mindre landeveje og især under biveje og sogneveje. For Holbæk Amts vedkommende er det mulig at

få en fornemmelse af omfanget af de enorme anlægsarbejder, der udførtes. I 1828 blev der nemlig gjort status for de vejmessige forbedringer, som var foretaget siden 1817 på amtets mindre landeveje og biveje: i alt 30 stenbroer var bygget og hele 1146 stenkister opført på kun 11 år! Antallet af opførte stenkister i Sorø Amt, hvor den nye Korsør Landevej blev etableret, har sandsynligvis været af nogenlunde tilsvarende størrelse.

Vurdering af kisterne

Nu 250 år efter deres opførelse fører kisterne stadig vand væk fra og under vejen. Nu hedder de blot ikke mere stenkister, men benævnes "faunapassager"! Af de fire stenkister er stenkisten ved Korsørvej 62 den sletteste, da kun den meget forstyrrede nordvestlige ende er tilbage, mens resten formodentlig er overdækket eller helt fjernet. Museum Vestsjælland har ingen indvendinger imod en overdækning af den tilbageværende ende.

Den næste stenkiste på strækningen mod Korsør er stenkisten ved Slagelse Landevej 139/141. Stenkisten er den største og bedst bevarede, både i dens nordvestlige og i dens sydøstlige ende. Herefter følger stenkisten ved Slagelse Landevej 135/137, som dog er noget mindre og noget forstyrret i begge sider. Dette bør kunne rettes op.

Stenkisten ved Vemmelev Boldbaner er den mindste af kisterne med synlige ender på hver side af landevejen. Også